

Brázda, Radim; Petrželka, Josef

[Brázda, Radim. Filozofové ve městě]

Studia philosophica. 2022, vol. 69, iss. 2, pp. 67-72

ISSN 1803-7445 (print); ISSN 2336-453X (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SPH2022-2-7>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.77297>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20230122

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Radim Brázda. *Filozofové ve městě*. Brno: Masarykova univerzita 2021. MUNI ARTS 100. Kresby Ivo Pezlar. 149 stran.

Radim Brázda – Josef Petrželka

Oficiální představení knihy

Knihka *Filozofové ve městě* vznikla při příležitosti stého výročí založení Filozofického semináře Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Je věnovaná připomínce prvních devíti filozofů, kteří postupně vykonávali funkci vedoucího Filozofického semináře (pozdější Katedry filozofie). Jejich život, dílo a působení v čele katedry připomínají ukázky z jejich odborných a popularizačních textů z materiálů uložených v Archivu Masarykovy univerzity. Vybrané texty umožňují nahlédnout do úřední i osobní korespondence, deníkových záznamů, vzpomínek jejich současníků a dalších dokumentů spjatých s jejich dílem a životem. Texty a archiválie jsou propojeny a paralelizovány s obecnými filozofickými tématy a problémy, kterými se zabývali evropští filozofové tehdejšího období, stejně jako filozofové současní.¹

Představení knihy pomocí otázek²

1. Máš k dispozici 600 znaků. Přepiš v nich ze své knihy to, co považuješ za nejdůležitější sdělení.

1 Text převzat z webu Munipress (viz <https://munishop.muni.cz/obchod/knihy/filozofove-ve-meste-00011019826>).

2 Tato část vychází z provokativních pobídek Jiřího Gabriela. Jejím cílem je představit knihu, proces jejího vzniku a možná i autora jiným způsobem, než se děje v běžných recenzích, a to způsobem subjektivnějším, ale zato osobnějším.

[...] i pro filozofy a dějiny filozofie platí verše Jan Skácela „Je včera, bude dnes a bylo zítra.“

[...]

Při vědomí mezi se *Filozofové ve městě* pokusili oživit v časových diagonálách osobnosti těch, kteří budovali katedru filozofie, kteří jsou přítomni v knihách, archivech, paměti a portrétech, byť již nehlasují o dalších osudech tenké filozofické linie, která je spjata s Katedrou filozofie v Brně, i těch filozofů, kteří budou bytší, ale po určitou dobu budou zprostředkovávat filozofii dalším, kteří budou bytší a kteří mohou mít svého prvního i posledního čtenáře.

2. Co nového (nečekaného, překvapivého) ses při psaní své knihy sám dozvěděl?

Při psaní samotném jsem se dozvěděl, že často dělám zbytečné mezery mezi slovy, které pak musí korektor odstraňovat.

Při práci na knize jsem procházel i materiály uložené v Archivu MU. Práce v archivu a v knihovně je pro filozofa starší školy atraktivní, protože doplňuje a rozšiřuje znalosti a fakta o životě a díle příslušného autora, kterého člověk za pouhým odborným textem může spíše jen tušit. Působivé bylo procházení materiálů z archivu Josefa Tvrdeho, tiskopis z Mauthausenu se strohým oznámením o jeho smrti, lísteček doručný paní

Miladě Tvrde z doby po zatčení Tvrdeho a jeho uvěznění v Kounicových kolejích, deníkové záznamy a vzpomínky na Vladimíra Hoppeho.

Moji pozornost zaujalo též jedno udání na profesora Rostohara a Rostoharova interní korespondence týkající se problému vytápění pracovny těsně před Silvestrem nebo stížnosti nakladatele Františka Topiče na dlužné pohledávky za knihy, adresované fakultě. Povzbuzující bylo poznání, že ani velcí muži v čele katedry neměli v oblibě různé druhy administrativní zátěže, která jim brala radost ze života.

Podstatné pro mě v neposlední řadě bylo zjištění, že naši předchůdci na katedře byli v průběhu 20. století vždy velmi dobře obeznámeni s děním ve filozofii v evropském kontextu, že jejich znalosti a odborný záběr byly v mnoha oblastech mnohem obsáhlejší než naše, že jejich texty nejsou pro filozofa o nic méně podnětné a inspirativní než texty, které se dostaly na osvětlenou scénu. A že přinejmenším v těch oblastech, které mě ve filozofii zajímají, mohou vždy uvést či využít nějakou analogii, spojnicí či tematickou vazbu mezi známým dílem evropského filozofa a pro naše současníky a studenty již často pozapomenutými díly našich filozofů, do jejichž odkazu jsem mohl nahlédnout.

Při psaní knihy jsem si uvědomil, že dílčí a regionální filozofické myšlení, které se nedere za každou cenu na světová pódia, lze snadno a přirozeně propojit s tím filozofickým myšlením a navázat na to filozofické myšlení, které se rádo považuje za myšlení o stupínek vyšší, totiž za myšlení evropské či světové. Práce na knize mě zcela mimochodem podnítila k zamýšlení se nad otázkou, zda je

„filozofická tráva“ v sousední (zpravidla zahraniční a nejlépe kvartilové) zahrádce opravdu vždy „zelenější“.

Je a mělo by být zřejmé, že s devíti prvními muži v čele katedry nás pojí společná témata zájmu. Nyní je v jiném kontextu sdílíme s filozofy současnými a předcházejícími, stejně jako je oni sdíleli s filozofy své generace a předcházejících generací.

3. Jaké sdělení z Tvé knihy je natolik přístupné širší veřejnosti, že by se o něm dalo diskutovat u každého stolu naproti U Čápa?

U každého z filozofů může osoba, která má zájem o to, co se děje kolem, nalézt téma k vlastním úvahám. O sdělení nejde, protože nejsem kazatel, vizionář, politik ani fanatik. Mapoval jsem zlomky životů filozofů, kteří byli vždy po různé dlouhou dobu spjati s Katedrou filozofie. A ty jsem vybíral, sestavoval, komentoval a kontextualizoval tak, aby mohly být inspirativní pro toho, kdo po knize sáhne. Patrné je, že filozofové stejně jako lidé, kteří mají jiná zaměstnání, mohou být sebestřední, stejně jako velkorysí, mohou být vstřícní vůči ostatním, mohou mít své vrtochy, stejně jako mohou projevit osobní statečnost, mohou být vtipní, stejně jako rigorózní, puntičkářští a nedůtkliví, mohou podléhat nepříznivým okolnostem, stejně jako jim neústupně čelit.

Pro případnou volnou rozpravu bych zvolil namátkou téma „proč a k čemu může být filozofovi prospěšný klavír“, „proč jsou ticho a zvuk hodné pozornosti filozofů“, „co znamená, že žijeme v sonosféře“, „jaké životní události mohou

být klíčové pro filozofické inklinace“, „v čem je pro filozofa zrádné zahledění se do sebe sama“, „jak se může stát filozof veřejným nepřítelem“, „proč si přečíst vlastní nekrolog ještě v průběhu života“ nebo „jak se spolu v závěru života snáší humor a vidina blízké smrti“.

A určitě bych si rád povídal s fanoušky filmu *Trampoty oficiála Tříšky* (1949), který je v českém prostředí a z perspektivy analýzy zvukového zatížení moderních společností podnětný přinejmenším podobně jako *Dialektika osvícenství* nebo Lessingova kniha *Der Lärm – Eine Kampfschrift gegen die Geräusche unseres Lebens* z roku 1908.

4. Tvou knihu jsem četl a rád bych se ještě dozvěděl odpovědi na následující otázky:

JP: Pro mne překvapivě často vystupuje v příbězích vedoucích naší katedry hudba (výrazně a vlastně „profesně“ u O. Zicha a M. Nováka, jiným způsobem také u J. Cetla a L. Nového). Nebyl někdy v těch dávných dobách na katedře (či na jiném ústavu fakulty) vypsán nějaký kurz, který by propojoval právě filozofii a hudbu?

RB: U Nového se jedná spíše o epizodní zmínku o textu Mirko Nováka o problematických pokusech synchronizovat rytmus práce s rytmem doprovodné hudby a škodlivosti hudby vypouštěné bez zábran do veřejného prostoru. Díky tomu jsem věděl, co v textech Mirko Nováka hledám. Pamatoval jsem si rovněž, že se o textu kdysi zmiňoval Jiří Gabriel (památce Jiřího Gabriela je také kniha připsána). Kdyby měla kniha pokračování, dostali bychom se od Nového až k Johnu Cageovi a Franku Zappovi. A to celkem jednoduše.

Nový, Gabriel, Hlavoň i Honza Zouhar chodívali na pivo k Čápovi a do Akademické kavárny a tam nezřídka sedávali a diskutovali s brněnským výtvarným umělcem, performerem a jedním ze zakladatelů Křížovnické školy čistého humoru bez vtipu Janem Steklíkem (nedávno o něm vyšla komplexní monografie Petišková, Terezie – Cseres, Josef. *Steklík*. Host 2022). Steklík sice hudbu neprovozoval, ale pozorně poslouchal a myšlenky o hudbě konvertoval do výtvarných počínů. Měl celý cyklus věnovaný práci s partiturami, jako podklad používal notový papír, na který jinými než hudebními prostředky zaznamenával nějaké úseky, v nichž se něco dělo. Jsou to třeba jeho dokreslované nebo propalované partitury. Nejraději od něj mám „Smutek prázdné partitury“. Je to list notového papíru s dokreslenou černou stužkou přes pravý horní roh. Považuji to za pořouchlou variaci na partituru skladby Johna Cage 4'33" pro libovolný nástroj nebo složení nástrojů z roku 1952. A Franka Zappu a jazz pak tento výtvarník, který rád sedával a diskutoval s filozofy naší katedry, poslouchal ve velkých dávkách při práci.

To, co jsem nyní uvedl, je malá ukázka toho, jak si představuji myšlenkové cesty z Brna do světa a hlavně zpět. To, že je v knize přítomno téma hudby a obecně zvuku, může být trochu optickým klamem, který je způsoben tím, že právě tato témata při procházení archivu a textů přitahovala moji pozornost.

Současně jsem si v kapitolách, v níž se zmiňuji o sonosféře, tichu a hudebních experimentech, udělal bezděky struktury dalšího textu, v němž bych rád mapoval téma zvuku, hluku a ticha. Filozofové tyto

fenomény reflektovali a množství podnětů jim dodávali rovněž literáti, hudebníci a výtvarníci. A při té příležitosti lze očekávat, že se nějaký cyklus přednášek na téma zvuk ve filozofii objeví.

JP: V medailonku věnovaném Vladimíru Hoppemu se mj. věnuješ jeho vyzvedávání intuice v poznávacím procesu. To je jistě složitá a problematická věc, nejsem si jist, co si pod tím představit. Uvádí sám Hoppe některé konkrétní poznatky, k nimž lze pomocí intuice dospět? Nebo takové poznatky nelze formulovat slovy, a tedy ani sdělit jiným?

RB: Poznatky mohou být stejné jako ty, které se získávají neintuitivně. Ale odpovím mimo kontext myšlení Vladimíra Hoppeho. Záleží na definici intuice. Kloumám se k názoru, který jsem si kdysi přečetl (pravděpodobně) v nějakém vyjádření Holbrooka Jacksona, což byl britský spisovatel a publicista. Čím nespolehlivěji si pamatují, v jakém textu a zda to vůbec byl Jackson (spíše ano), tím spolehlivěji si pamatují příslušnou tezi: „Intuice je rozum ve spěchu.“ To by znamenalo, že intuice je nějaký habitualizovaný rychlý způsob uvažování, který ve spolupráci s pamětí vyhodnocuje příslušné indikátory, jež registrují smysly, včetně příslušného kontextu či „atmosféry“ a které tě posléze navádějí k identifikaci příslušného jevu, předložení nějaké výpovědi, hodnocení. Je to něco, v čem hraje roli zkušenost. Prostřednictvím intuice by si rozum zkracoval cestu k požadovanému výsledku, řešení, jednání nebo hodnocení situace. Pojem intuice by se tím zbavil nadbytečné příměši neidentifikovatelného podivna,

zásahu, infuze či osvětlení shůry či odkud. Intuice by tak byla výsledkem líného rozumu, který si díky zkušenosti, paměti a smyslové vybavenosti usnadňuje činnost (zpravidla úspěšně a efektivně).

JP: Několikrát se vyjadřuješ skepticky ke snahám o experimentální bádání v těch humanitních vědách, které byly tradičně založeny na racionálních pojmových úvahách. Přesto v medailonku M. Nováka (viz s. 94) to vypadá, že přinejmenším v oblasti filozofického či estetického zkoumání hudby, konkrétně vlivu hudby na posluchače, by experimentální zkoumání bylo žádoucí. Platí to jen pro toto specifické téma, nebo bys našel více témat či oblastí, kde by experiment mohl být pro filozofickou práci užitečný?

RB: Experiment může být podnětný i pro jiné oblasti filozofického tázání, ale zdaleka není nástrojem jediným, spolehlivým. Nadšení experimentátoři podléhají často pokušení činit obecné závěry na základě omezených informací. Z opakovaně realizovaných výzkumů či dotazníků, na které vám odpovídají studenti nebo lidé, kteří jsou vůbec ochotni na nějakém výzkumu participovat, můžete stěžít činit obecné závěry. Spíše než experimentální činnost, kterou by měli snad provádět i filozofové, by mohly být předmětem úvah výsledky experimentů a analýzy designu příslušných experimentů. Právě ty bývají např. v oblasti etiky místy až komické, možná přesnější: komická je přespříliš horlivá snaha zobecnit jejich závěry.

Při této příležitosti mě zajímá filozofie neurověd, která je vůči využívání metod neurověd a unáhleným závěrům ze získa-

ných poznatků kriticky zdrženlivá. Tím pozorněji ale činnost neurověd studuje. Jedním z důvodů mé zdrženlivosti je i problematičnost dlouhé cesty od neuronů a synapsí k predikci nebo pokusům o vysvětlení morálního rozhodování a jednání. Nejsem si jist, zda se v podstatných otázkách etiky dozvíme něco zásadního tím, že budeme nahlížet do hlavy třeba s pomocí magnetické rezonance. Proč?

Dle mého stále zatím neznáme přemostující pravidla, která by nám umožnila přejít od molekulární neurovědy, zobrazovacích metod, interpretace toho, jaké procesy v mozku právě probíhají a co nám snímky z magnetické rezonance zobrazují, k psychosociální rovině individuů jako částí společnosti, k jejich rozhodování a jednání. To znamená, že nám např. u morálního rozhodování a hodnocení prozatím stále není jasná kauzalita, která by se měla vinout od nervových buněk, přes neuronální soubory, kortikální pílře, neuronální mapy, síťové komponenty, moduly k celým oblastem fungování mozku a následně komplexnímu chování a rozhodování člověka. Chybí spolehlivá přemostující pravidla, která by nás přenesla přes tuto proluku od neuronů ke spolupracujícím oblastem mozku. Tato proluka se týká dění a procesů ve „vzdálenostech či rozměrech“ v řádu 9 až 10 úrovní, a počítáme-li synapse, tak až 14 úrovní. Zjednodušeně řečeno, stále prozatím nevíme, jak se dostat od událostí a procesů měřitelných v mikrometrech ke komplexním procesům, které probíhají v oblastech mozku o velikosti např. decimetru, natož abychom z toho mohli následně říci něco jistého například o morálním rozhodování, jeho motivech a důvodech.

Je-li experimentální činnost spjata s dotazníkovým šetřením či dotazováním, stoupá má míra nedůvěry k závěrům na maximum. Německý filozof Odo Marquard přílehavě označil dotazníková šetření za zmnohonásobenou pomstu introspekce za její vyloučení z exaktních metod zkoumání. Velmi podrobně promýšlel podobu a podmínky experimentální činnosti brněnský rodák, fyzik a filozof Ernst Mach. Příslušné kapitoly v knize *Erkenntnis und Irrtum. Skizzen zur Psychologie der Forschung* (1905) popisují všemožné okolnosti, které mohou důvěryhodnost experimentů zhatit. V návaznosti na Macha a Hanse Blumenberga upřednostňuji v oblastech filozofie, kterými se zabývám, spíše metodu variací, která umožňuje propátrat a vytěžít příslušné filozofické téma, tezi, přesvědčení mnohem podrobnějším a úplnějším způsobem než experimentální činnost či pokusy, vydávané ve filozofii za experimentální činnost.

JP: Asi největším překvapením pro mne bylo líčení o filozofickém kroužku J. Macháčka – dosud jsem se setkal jen s velmi útržkovitými zprávičkami. Ve dvou uvedených vzpomínkách je však doklad časové vzdálenosti a přirozené slabosti lidské paměti. V jedné vzpomínce se totiž jako termín konání kroužku udává „středa v podvečer“ (viz s. 106), ve druhé „čtvrteční večer“ (s. 107). Je dnes ještě možné dohledat autentické údaje – jednak den, jednak přesné časové určení od kolika do kolika hodin? Nebo by dokonce bylo možné vydolovat zpod nánosů času aspoň několik konkrétních témat, o nichž se tam hovořilo?

RB: Na konkrétní témata bychom se již museli znovu zeptat účastníků, kteří v té době byli starší a navštěvovali schůzky déle. Já stihl jako student už jen poslední dvě, možná tři a vidíš, téma si po těch více jak pětadvaceti letech nepamatují. Paměť mě zásobuje spíše už jen matnými obrazy zaplněné Macháčkovy pracovny (v níž mimo jiné nyní na katedře prodávám), atmosféry očekávání, odbojně pře starších studentů, přítomnost členů sku-

piny Odvážní bobříci (Pavel Barša a Ivo Horák).

Délka setkání byla cca do dvou hodin, pokračování obstarali v případě impulzivní diskuse nezdídku účastníci sami dle obvyklého studentského modelu: v ne-dalekých hostinských zařízeních. Středa nebo čtvrtek, to je už licence paměti úctyhodných pánů profesorů, která však motivy, průběh a význam těchto setkání nijak nemění.

doc. PhDr. Radim Brázda, Dr.

Katedra filozofie, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita
Arna Nováka 1, 602 00 Brno, Česká republika
brazda@phil.muni.cz

PhDr. Josef Petrželka, Ph.D.

Katedra filozofie, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita
Arna Nováka 1, 602 00 Brno, Česká republika
josef@phil.muni.cz

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.